

CHWISTEK LEON – logik, filozof, matematyk, teoretyk i krytyk sztuki, ur. 13 VI 1884 w Krakowie, zm. 20 VIII 1944 w Moskwie.

Dzieciństwo spędził w Zakopanem, gdzie jako chłopiec poznał swojego rówieśnika S. I. Witkiewicza, z którym w dorosłym życiu dzielił zainteresowania artystyczne i poglądy na sztukę. Studia z zakresu matematyki i filozofii odbył na UJ; studiował także malarstwo w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. W 1906 doktoryzował się na UJ na podstawie rozprawy *O aksjomatach*; tam też w 1928 zakończył swój przewód habilitacyjny. Podczas pobytu w Getyndze (1908–1909) zetknął się z D. Hilbertem; w 1909 w Paryżu słuchał wykładów H. Poincarégo.

W 1906 podjął pracę jako gimnazjalny nauczyciel matematyki. Od 1922 prowadził wykłady zlecone z matematyki dla przyrodników na UJ. W 1930 otrzymał Katedrę Matematyki na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

W czasie I wojny światowej walczył w Legionach; przeszedł ewolucję od kultu J. Piłsudskiego do skrajnie lewicowych poglądów społecznych, u schyłku życia wstępując do Związku Patriotów Polskich w ZSRR. W latach II wojny światowej wykładał analizę matematyczną na uniwersytecie w Tbilisi w Gruzji.

Najważniejsze prace Ch.: *The Theory of Constructive Types* (Rocznik Polskiego Towarzystwa Matematycznego 2 (1923), 9–48, 3 (1924), 91–141) – poświęcona teorii typów i zagadnieniom antynomii teorii mnogości; *Granice nauki* (Lw 1935; wyd. ang. *The Limits of Science*, Lo 1948, 2000) – najobszerniejszy wykład teorii wielu rzeczywistości; *Zagadnienia kultury duchowej w Polsce* (Wwa 1933) – podejmująca tematy społeczne. Wydano także: *Wielość rzeczywistości w sztuce i inne szkice literackie* (Wwa 1960); *Pisma filozoficzne i logiczne* (I–II, Wwa 1961–1963). Był współredaktorem czasopisma „Nowa Sztuka”.

DZIEDZINY ZAINTERESOWAŃ. Ch. miał szerokie zainteresowania naukowe: psychologia eksperymentalna, logika matematyczna (jego pierwsza praca z tej dziedziny ukazała się drukiem w 1912); ze wszystkich osiągnięć naukowych Ch. najlepiej jest znana, należąca do zakresu logiki, jego uproszczona wersja teorii typów. Oprócz problematyki należącej do matematyki i logiki, Ch. podejmował również zagadnienia ściśle filozoficzne: metody konstrukcji teorii filozoficznych, sposoby uzasadniania ich podstawowych założeń oraz uściślenie najważniejszych i najbardziej elementarnych pojęć. Interesowały go również zagadnienia epistemologiczne. W przeciwieństwie do badań logicznych, filozoficzne dociekania

Ch. nie miały charakteru systematycznego. Głoszona przez niego teoria wielu rzeczywiście nie była należycie sformułowana. Ch. postulował, odpowiednio do możliwych rodzajów doświadczeń, 4 rodzaje rzeczywistości: wrażeń, wyobrażeń, rzeczy życia codziennego i fizykalną, konstruowaną w naukach ścisłych. Te rzeczywistości istnieją niezależnie od siebie, są również równouprawnione teoretycznie. Wyróżnienie jednej z nich i odrzucenie innych traktował Ch. jako nieuzasadnione.

ZAGADNIENIA SPOŁECZNO-FILOZOFICZNE. W sprawach społecznych uzasadniał m.in. prawo ludzkości do działań rewolucyjnych. Uważał, że konstytucje państw nie są nieobalalne, mogą być zmieniane; zmian mogą dokonać tylko ci, którzy staną na wysokości zadania, umiając uniknąć katastrof związanych z przewrotem. Był Ch. przeciwnikiem wszelkiego idealizmu metafizycznego i irracjonalizmu w filozofii, uważając, że stanowią one m.in. źródło kataklizmów politycznych.

Ch. zajął szczególną pozycję w pol. filozofii sztuki. Był teoretykiem formizmu oraz oryginalnym artystą malarzem.

K. Pasenkiewicz, *Przedmowa*, w: L. Chwistek, *Pisma filozoficzne i logiczne*, Wwa 1961, I 5–31; J. J. Jadacki, *O poglądach Leona Ch. na język*, SSem 13 (1988), 23–33; tenże, *O poglądach filozoficznych Leona Ch.*, SMDNP. Seria 1 (1986) z. 1, 109–133; S. Borzym, J. J. Jadacki, PLF I 35–42; J. J. Jadacki, *Orientacje i doktryny filozoficzne. Z dziejów myśli polskiej*, Wwa 1998, 211–259; B. Szczepańska-Pabiszczak, *Formizm w poglądach estetycznych Leona Ch.*, Człowiek i Społeczeństwo 16 (1998), 73–85; tenże, *Leona Ch. relatywizm ontologiczny*, SMet 29 (1999), 177–196.

Stanisław Kiczuk